

Música i pintura: dos camins paral·lels

Picasso i Stravinsky (1/3)

La musicòloga M. Lluïsa Cortada imparteix properament un cicle de tres conferències sobre música i pintura en les avantguardes artístiques del segle XX que analitzen les relacions entre Picasso-Stravinsky, Kandinsky-Schönberg i Chagall-Boulez. Aquest article és un avançament de la primera, que tindrà lloc el 13 de novembre, a les 18'30 hores, a la seu del Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya (Rambla Catalunya, 8, Barcelona).

L'avantguardisme

és el nom genèric amb el qual és conegut un conjunt de corrents estètics que evidencien la crisi de les arts i de la literatura produïda al món occidental al començament del segle XX. L'art modern no va néixer per una evolució de l'art del XIX, sinó per una ruptura dels valors tradicionals, però no es tracta d'una simple ruptura estètica. Cercar una explicació a les avantguardes artístiques europees investigant, només, les mutacions del gust és una tasca que porta al fracàs.

El segle XIX

europeu va conèixer una tendència revolucionària de fons (comunisme soviètic i feixisme italià) a l'entorn de la qual es va organitzar el pensament filosòfic, polític i literari i, a la vegada, la producció artística i l'acció dels intel·lectuals.

La realitat històrica esdevé *contingut*

en l'obra a través de la força creadora de l'artista. Es rebutja la doctrina de *l'art pour l'art* que a França havia

tingut condicions favorables durant el període de la Restauració. Hegel diu: "*El que decideix, tant en l'art com en totes les obres humanes, és el contingut*".

Entre les relacions del món de la música i de la pintura, una de les més remarcables és segurament la que es manifestà entre Igor Stravinsky i Pablo Picasso. Ambdós van viure gairebé al mateix temps. Stravinsky a

Rússia entre el 1882 i el 1971, Picasso a Espanya entre el 1881 i el 1973. Ambdós van seguir el camp artístic dels pares: el de Picasso, professor de dibuix a l'Institut de Guarda de la Corunya, i el d'Stravinsky, baix famós del Teatre Imperial de Sant Petersburg. Per tal d'aconseguir un nom es van desplaçar a París.

En aquest context, és molt important la col·laboració amb els Ballets Russos, creats el 1907, atès que Stravinsky n'era el compositor oficial i és remarcable el desig d'un i l'altre d'aprendre, d'explorar, de fer canvis d'estil. Picasso va col·laborar en la realització de la *Suite Pulcinella* (1920) i, a la vegada, cal assenyalar les col·laboracions de Jean Cocteau amb *Èdip rei* i la de George Balanchine amb *Apollon Musagète*. Picasso i Stravinsky provenien de països on es va desenvolupar un fort art nacional, el qual, malgrat la llunyania, va impregnar la seva consciència artística. Això justifica els ressos d'Espanya, recurrents en l'obra de Picasso, tot seguint les petjades del temperament espanyol de Goya, Velázquez, El Greco i d'altres, així com les *corridos*, l'art ibèric i el romànic. Stravinsky treballa de manera semblant. El seu amor al seu país li fa dir: "*L'olor de la terra russa és diferent de tot i aquesta mena de coses són impossibles d'oblidar. Un home té un lloc de naixement, una única terra, la dels seus pares, un sol país i el lloc on neix forma part del fet més important de la seva vida*". El tema i la línia dels dos artistes, encara que sovint fragmentats, són sempre convincents, com ho és el sentit de la proporció, especialment en el control d'elements oposats, tant en el sentit sonor com en el visual. Sembla que ambdós necessitaven un objecte com a estímul. Stravinsky va utilitzar la música popular russa, Pergolesi, Txaiovski, Mozart o d'altres, així com Picasso utilitzà l'art africà, El Greco, Delacroix i molts d'altres.

Cap al 1901 Picasso fa la primera exposició a París, amb la qual comença a atreure l'interès del públic. Els carrers i la vida nocturna de Montmartre són una font d'inspiració per al pintor. Sorgeixen obres com el *Bevedor d'absenta* o d'un caràcter més amable, *Nena amb un colom*, en un treball de pigmentació més densa que recorda Van Gogh o Gauguin.

Stravinsky, compositor oficial dels Ballets Russos, quan encara era alumne de Rimski-Kórsakov es decanta cap a un impressionisme sonor ple d'harmonies debussyanes. N'assenyalarem tres períodes definits: el primitiu o rus, el neoclàssic i el període serial, en el qual, després de la mort de Schönberg el 1951, comença a utilitzar els dotze sons. El ballet *L'ocell de foc* (1910) n'és una mostra. La fauna i la màgia del món infantil conjuntades per deslliurar la princesa mitjançant un príncep valent amb la destrucció d'un ogre. El 1901 Picasso és a París, on en aquell moment domina la tendència *fauve*, sinònim d'alliberament. A partir del suïcidi del seu amic Casagemas, el blau envaeix la seva pintura i genera la temàtica del dolor, la vellesa, la gana. *La vida, el foll...* Cap al final del 1905, potser un parell d'aventures amoroses fan que abandoni la caracterització retrospectiva i sorgeixin *Nen amb pipa*, *La toilette...* Les èpoques blava i rosa s'interfereixen l'una amb l'altra. Un paral·lelisme remarcable amb els quadres esmentats de Picasso es troba en el ballet *Petruixka* (1911) d'Stravinsky. L'autor mostra una música menys impressionista i sentimental, més objectiva amb unes línies melòdiques clarament delineades, on el so més directe transforma melodies populars russes amb altres del *music-hall* francès.

Ambdós artistes, de manera recurrent, enceten noves direccions. Picasso sembla observar la figura humana amb una nova llum real i crua: aparició de papers *collés* o fals *collage*: *Retrat de noia*. Stravinsky, amb *La consagració de la primavera* (1913) causarà una commoció, considerada com un atemptat blasfem i escandalós. *L'ocell de foc* (1910), *Petruixka* (1911) i *La consagració* (1913) són les tres obres cabdals d'aquest període primitivista.

El retorn a la realitat va ser estimulat per Picasso amb els dissenys que va crear en els muntatges de Diaghilev i, a través seu, Picasso i Stravinsky es van trobar per col·laborar en el ballet *Pulcinella*, el 1920. Picasso transforma la comèdia italiana tradicional i l'escena napolitana en termes cubistes. A la vegada, Stravinsky aconsegueix el primer dels *love affairs* amb el passat, tot prenent àries i música instrumental del compositor vuitcentista Pergolesi. Quasi paral·lelament, cal esmentar una creació nova, *La història del*

soldat, del 1918, en la qual l'autor vol fer una obra teatral per ser llegida, tocada i ballada per un insòlit grup d'executants per a l'època: clarinet, fagot, trombó tenor i baix, contrabaix, cornetí, violí, percussió... Per part de Picasso, el camí visionari i oníric el troba canviant el rumb cap al surrealisme. Aquest és el món de *La banyista asseguda* (1930), on, d'esquena al mar i al cel, hi ha una dona asseguda que, malgrat les corbes, sembla feta de pedra i porta al cap el casc d'un guerrer o d'una *mantis religiosa*. El 1933 fa la portada de la revista «Minotaure», dirigida per Lluís Breton. Serà un bon pretext per narrar episodis de la seva vida a través del dibuix, el gravat i la pintura. No voldria deixar d'esmentar l'òpera *The rake's progress* (1951) en la qual Stravinsky novament, en un retorn al classicisme, adopta i transforma la melodia i el sistema operatiu de Mozart. L'obra, situada en un llegendari "any i un dia", mostra l'oposició de la innocència amb el diable i el frau. Són destacables la *cabaletta* del primer acte i la cançó de bressol del tercer acte, de caire popular rus.

També es poden trobar paral·lelismes entre el *Guernica* de Picasso i la *Simfonia en tres moviments* d'Stravinsky, en bona part per les associacions extramusicals en les quals el *Guernica* i la *Simfonia* estan expressats amb imatges relativament obscures. Són manifestacions impersonals sobre quelcom que se sent de manera molt forta.

Malgrat la diversitat dels seus estils, tots dos artistes van romandre fidels a dos principis bàsics de la seva obra: la identitat artística o, si es prefereix, el nacionalisme.